מחוון למורה · עברית ולשון · תחביר · צירוף שמני · כיתה י׳

מחוון: סמיכות או שם עצם + שם תואר? דף תרגול להבחנה

נוצר בבינה מלאכותית · התשובות הן הצעה, ותשובות אחרות מנומקות יכולות להתקבל.

חלק א

1. א. השנייה (הסומך). ב. מין, מספר. ג. הראשונה (הנסמך). ד. שם תואר.
2. סמיכות: חולצת כותנה, מורה דרך, גינת ירק, שעון קיר, ספרי היסטוריה. שם עצם + שם תואר: חולצה לבנה, מורה ותיק, גינה ירוקה, שעון מדויק, ספרים היסטוריים. (שימו לב: "ירוקה" ו"היסטוריים" הם שמות תואר, ו"ירק" ו"היסטוריה" הם שמות עצם.)
3. תשובה פתוחה. לדוגמה: "חולצת כותנה": יידוע: חולצת הכותנה, ולא החולצה הכותנה, ולכן סמיכות. "ספרים היסטוריים": התאמה: שתי המילים בזכר רבים, וברבים שתיהן משתנות, ולכן שם עצם + שם תואר.

חלק ב

4. חולצת הכותנה · החולצה הלבנה · מורה הדרך · השעון המדויק · בתי הקפה · הקפה החם.
5. גינות ירק · גינות ירוקות · שעוני קיר · מורים ותיקים.
6. אפשר: חולצה לבנה מאוד, מורה ותיק מאוד. אי אפשר: שעון קיר, חולצת כותנה. "מאוד" מתאר שם תואר, ולכן אפשר להוסיף אותו רק בצירוף של שם עצם + שם תואר.
7. המכונית של המנהל · ✗ · התיק של התלמידה · ✗. (שם תואר אי אפשר להפריד בעזרת "של".)
8. ארוחת הערב (בסמיכות ה"א הידיעה רק לפני הסומך) · חולצות כותנה (ברבים משתנה רק הנסמך) · שעוני קיר (ברבים הנסמך משתנה לצורת נסמך) · כוס התה (בסמיכות ה"א הידיעה באה לפני הסומך, לא לפני הנסמך).

חלק ג

9. איש צבא: סמיכות (מי שמשרת בצבא). איש צבאי: שם עצם + שם תואר (אדם שהתנהגותו מזכירה צבא, מסודר ונוקשה). תמונת ילדות: סמיכות (תמונה מתקופת הילדות). תמונה ילדותית: שם עצם + שם תואר (תמונה שנראית כמו של ילד). יום שמש: סמיכות; יום שמשי: שם עצם + שם תואר. כאן המשמעות כמעט זהה, וההבדל הוא רק במבנה.
10. העצים. "העתיקים" בזכר רבים, כמו "עצי". "האלון" ביחיד, ולכן שם התואר לא מתאר אותו.
11. המורה חדשה: "המורה החדשה של הכיתה". הכיתה חדשה: "המורה של הכיתה החדשה". ב"מורת הכיתה החדשה" שתי המילים בנקבה יחידה ומיודעות, ולכן מבחן ההתאמה לא מכריע. "של" מפריד ומבהיר.
12. נסמך: "טוב" (שם תואר), סומך: "לב". "טוב לב" הוא סמיכות שמתארת אדם (ילד טוב לב), ו"לב טוב" הוא שם עצם + שם תואר ("לב" הגרעין, "טוב" מתאר אותו).

חלק ד

13. סמיכות: שער הכניסה, עצי האלון, ספסלי עץ, ארוחת צהריים. שם עצם + שם תואר: גן לאומי, מדריך צעיר, מעיין קטן, מים קרים.
14. לדוגמה: יידוע: "בית החולים", ולא "הבית החולים". "מאוד": "בית חולים מאוד" לא אפשרי. גם התאמה: "בית" ביחיד ו"חולים" ברבים, ושם תואר היה מתאים במספר.
15. תשובה פתוחה. לדוגמה: חלון ראווה / חלון פתוח; שיר ערש / שיר עצוב; שמלת כלה / שמלה ארוכה. משפט: "שמלת הכלה הלבנה הייתה תלויה ליד החלון הפתוח."

הערה למורה: מבחן "של" לא עובד בצירופים שהפכו למונח אחד (בית ספר, עורך דין). מבחן ההתאמה לא מכריע כששתי המילים באותו מין ומספר. לכן כדאי לעודד את התלמידים לבדוק תמיד שני מבחנים.